

УДК 81'243/338.483.13:392.72

БАГЛАЙ Оксана Ігорівна –
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри іноземних мов.
Львівського інституту економіки і туризму
e-mail:oksanabaglay@yahoo.com

КУЛЬТУРОЗНАВЧИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний туристичний ринок праці ставить перед вищою школою завдання підготувати фахівця-професіонала, здатного задовольняти постійно зростаючі потреби як вітчизняних, так й іноземних туристів. На початку XXI ст. стала глобально розвиватися сфера гостинності, що спричинено, в першу чергу, добровільною тимчасовою міграцією великих потоків людей в інше середовище з певною туристичною метою. Завдяки таким масовим подорожам людей в інше соціокультурне середовище інтенсифікуються міжкультурні комунікації, що передбачає проінформованість учасників цих процесів у різних галузях знань, активнішими стають економічні й культурні зв'язки між етносами і народами. Туристи і місцеве населення розглядаються як носії гуманітарних цінностей, якими вони обмінюються під час спілкування. У результаті процесів комунікації між ними спостерігаються активізація та поглиблення взаємодії, взаємовплив, взаємопроникнення і взаємозбагачення культур. З огляду на це, варто наголосити, що професійна підготовка конкурентоздатного фахівця сфери гостинності актуалізує проблему ефективної організації процесу навчання іноземних мов, з метою підготовки майбутнього фахівця, готового до здійснення міжкультурної комунікативної взаємодії з представниками інших культур.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців сфери гостинності розроблялися такими науковцями як Н. Бондар, А. Волкова, І. Зорін, Л. Кнодель, В. Лозовецька, І. Мініч, Л. Поважна, Л. Устименко, С. Фокін, Н. Хмілярчук, В. Христюк, Г. Цехмістрова та ін. Готовність до іншомовного спілкування досліджували М. Галицька, Л. Гапоненко, Н. Логутіна. Незважаючи на вагомий результат дослідження у даній сфері, проблема формування іншомовної комунікативної компетенції майбутнього спеціаліста сфери гостинності засобами іноземної мови залишає поле для клопіткої наукової роботи.

Метою статті є обґрунтування

ефективності застосування культурознавчого підходу до навчання іноземних мов у професійній підготовці майбутнього фахівця сфери гостинності.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сучасному етапі розвитку професійної туристичної освіти реальний рівень володіння випускниками вищих навчальних закладів нефілологічного профілю іноземними мовами часто виявляється недостатнім для повноцінного спілкування з споживачами туристичних послуг. Це, ймовірно, зумовлено тим, що сучасне життя розвивається швидше, ніж може передбачити планування освіти, а якщо і передбачає, не може забезпечити належного методичного супроводу. Засновники теорії комунікативної компетенції та їхні послідовники переконливо показали, що для адекватного спілкування індивіда з носієм мови, яку він вивчає, необхідне не лише знання про те, як використовувати ту чи іншу іншомовну лексику, грамотно й правильно висловити свою думку (тобто знання лінгвістичного коду мови, яка вивчається), а й знання, як саме використовувати певні засоби іноземної мови у різноманітних ситуаціях спілкування з іноземцями (як правильно розпочати і закінчити розмову, як звертатися до співрозмовника, які теми варто обговорювати в різних ситуаціях тощо); вміння використовувати прийоми сприйняття стратегічної компетенції при виникненні труднощів у процесі спілкування й оцінювати виконання акту комунікації. Компетентність такого типу спілкування розглядається як «інтегральна якість особистості, що проявляється у використанні узагальнених комунікативних умінь, які відображають методологічну та технологічну сторони означеного процесу» [8, с. 14]. Комунікативна іншомовна компетентність інтегрує ставлення, мотивацію, знання особливостей мови, її використання та нерозривно пов'язана з принципами комунікативної поведінки. Набуття такої компетенції живиться соціальним досвідом, потребами, мотивами і результатом дій, які є самі по собі оновленим джерелом мотивів, потреб, досвіду [1].

Наразі актуальним є включення до

«Європи знань» через знання мов, інтенсифікацію процесу оволодіння мовами, інтегрування в світовий освітній простір, де домінує тенденція всіх педагогічних систем до універсалізації, інтернаціоналізації, глобалізації, діалогу культур, інтелектуального, культурного спілкування.

Останнім часом туристична індустрія бурхливо розвивається, що, в свою чергу, приводить до виникнення нових лексичних одиниць, які постійно переміщуються з однієї сфери функціонування в іншу. Відтак окремим лінгводидактичним завданням є відбір релевантних професійним контекстам туристичної галузі реалій, з'ясування засобів їхнього лексичного відображення, розробка та реалізація їхнього засвоєння у практиці навчання іноземної мови.

У рекомендаціях Комітету з питань освіти при Раді Європи наголошувалось про важливість навчання іноземних мов та формуванню навичок міжкультурного спілкування, а саме «здатності встановлювати зв'язок між власною та іноземною культурою; готовності виконувати роль посередника між різними культурами, ефективно керувати розв'язанням конфліктів» [7, с. 252]. Навчання міжкультурній комунікації має ґрунтуватися на нормах іншомовного спілкування у контексті діалогу культур, коли до іншої культури ставляться, як до «рівної, рівноправної та рівнозначної (при наявності всіх відмінностей), цікавої, потрібної саме в її неподібності, в її унікальності». Таке ставлення сприяє «неупередженості, поважному ставленню, ширій зацікавленості учасника» міжкультурного спілкування до «іншої культури, її представників для вивчення особистості» [7, с. 251].

Культурознавчий підхід до навчання іноземних мов є логічним продовженням комунікативно-діяльнісного підходу. Крім того, важливим для нас є те, що «вивчення іноземної мови й оволодіння нею базується на досягненнях у галузі дослідження людини як носія мови, розуміння людини як мовної особистості, що несе в собі особливості національного мислення. Відмінності між країнами світу будуть проявлятися не тільки в мові, її словниковому запасі та граматичних правилах, а й у принципах «категоризації, формах вираження незвичних для студента явищ» [11, с. 195]. Ці розходження не можуть бути з'ясовані лише зіставленням мов: потрібне проникнення у процеси засвоєння другої мови, тобто вивчення когнітивних механізмів, що працюють під час навчання. Тому за допомогою лінгвістичних і когнітивних параметрів можна

проконтролювати мовні та мовленнєві засоби навчання міжкультурному спілкуванню [11, с. 196].

Професії зі знанням іноземних мов є строкатим зміщенням різних сфер діяльності і виражаються в різних формах. Проте їх можна об'єднати в єдине ціле саме тією роллю, яку відіграє в них іноземна мова. Серед професій є такі, в яких знання іноземної мови є однією з головних кваліфікаційних вимог, в інших – побічною.

Можливості розвитку залежать насамперед від професійної кваліфікації взагалі. Додаткові знання іноземної мови зроблять професійну кар'єру сприятливішою і допоможуть перейти на вищу посаду або зайнятися певною діяльністю за кордоном.

Оскільки культура розглядається як багатоаспектне явище, у контексті розвитку гуманітарної культури не потрібно обмежуватися розглядом лише іноземної мови, а при вивченні широкого спектру дисциплін, суміжних з іноземною мовою (філософія, історія, література, культурологія, музеєзнавство тощо) необхідно спиратися на основні положення діалогу культур. На думку Л. Павлової, об'єднання культур, що вивчаються, в різних типах діалогу, з опорою на рідну культуру та її ціннісно-нормативне ядро сприяє становленню культур, що вивчаються як суб'єкти діалогу, орієнтованих на загальнолюдські цінності, усвідомлюючи цінність і гуманістичний потенціал національних культур, їхній внесок в світову культуру, характер їхньої взаємодії та перспективи розвитку, здатних конструктивно відстоювати власні позиції, не втрачаючи своєї культурної ідентичності та не потрапляючи в пряму залежність від інших культурних систем і чужих пріоритетів. Тим самим діалог культур сприяє формуванню якостей, властивих особистості з високим рівнем гуманітарної культури [9, с. 41].

В сучасній мовній освіті пріоритетною продовжує залишатися культуротворча концепція навчання іноземної мови, що передбачає відхід від абсолютизації комунікативного підходу і комунікативної компетенції як основної мети вивчення іноземної мови. Результатом вивчення іноземної мови має бути міжкультурне спілкування, яке сприяє формуванню і розвитку міжкультурно орієнтованої особистості, тобто особистості, що вільно орієнтується в цінностях різних культур. Під міжкультурним спілкуванням ми розуміємо процес обміну інформацією між особистостями, що мають істотні відмінності у сприйнятті й поведінці [2].

Узагальнені характеристики, якими

володіє така особистість, включають: повага до всіх культур, розуміння цінностей іншої культури, орієнтація в цінностях власної культури та інших культур, розуміння думок, відчуттів, поведінки її представників, що воліють до співпраці [6, с. 9].

Проблема професійного навчання іноземної мови набуває актуальності «в контексті стрімкого зростання суспільної потреби в якіснішій підготовці спеціалістів нового покоління, які досить вільно володіють іноземними мовами. Практика викладання іноземних мов у вищих спеціальних навчальних закладах нефілологічного профілю показує, що професійна спрямованість навчання є тим важелем, спираючись на який можна підвищити в значній мірі мотивацію вивчення дисципліни, покращити знання з мови, а також якість підготовки спеціалістів туристичної сфери» [10, с. 447]. Викладання іноземної мови для професійних цілей відображає новий напрям роботи філологів і «сьогодні робота у цьому напрямі ведеться настільки інтенсивно, що можна говорити про «індустрію мови для спеціальних цілей» [13, с. 5].

У Львівському Інституті Економіки та Туризму, відповідно до навчального плану напрямку підготовки 6.140103 «Туризм» освітнього рівня «бакалавр», дисципліна «Іноземна мова за професійним спрямуванням» є обов'язковою дисципліною. Особлива увага науково-педагогічних працівників звертається на змістове наповнення навчальних дисциплін, зокрема крає-та країнознавчі аспекти її вивчення.

Студенти напрямку підготовки 6.140103 «Туризм» навчаються як уникати міжкультурні непорозуміння іноземними мовами, а у випадку їхнього виникнення, як виправляти. Адже працівники туристичної сфери безпосередньо контактують з представниками різних національностей. Для фахівців сфери гостинності це є першочерговою необхідністю. Ці питання активно розглядаються на практичних заняттях з іноземної мови професійного спрямування, зокрема, англійської, яка є загальноживаною у бізнес-середовищі.

Мотивацією щодо вивчення іноземної мови служать професійна потреба студента стати висококваліфікованим фахівцем з високим рівнем іншомовної комунікативної компетентності. Основними завданнями вивчення дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням (англійська)» є:

- практичне ознайомлення з різними аспектами іноземної мови;
- ознайомлення з культурними

традиціями України;

- ознайомлення з культурними традиціями країн, мову яких вивчають та країн континентальної Європи;

- готовність здійснювати професійне міжкультурне спілкування в різних змодельованих ситуаціях професійної взаємодії;

- здатність вести діалог культур з представниками різних національностей у процесі професійної взаємодії.

Однією з комунікативних компетенцій вивчення дисципліни є соціолінгвістична, яка передбачає вміння враховувати національну приналежність та соціальні особливості іноземного мовця. У результаті вивчення дисципліни студенти повинні знати лінгвокраїнознавчі реалії, відмінності у культурних традиціях України з традиціями країн, мову яких вивчають та країн континентальної Європи з метою успішного ведення міжкультурного діалогу, а також знати професійну термінологію зі своєї спеціальності з метою вирішення конкретних комунікативних завдань у змодельованих ситуаціях майбутньої професійної діяльності у межах вивченого лексичного матеріалу.

Метою професійної підготовки студентів вузу, іншомовної зокрема, є міжкультурно орієнтована особистість, що володіє системою цінностей міжкультурного характеру. Для опанування певної сфери діяльності, в тому числі вивчення іноземної мови, в особистості має бути сформована відповідна мотивація, основою для виникнення якої є, звичайно, потреба. Важливість мотивування полягає в тому, що мотиви впливають на поведінку людини, спрямовуючи її до конкретної мети. Оскільки незнання мови (потреба) спонукає (мотивує дію) до її вивчення (дія), то загальна потреба опанування іноземної мови може спонукати до особистісної мотивації її вивчати. Для цього можуть бути спеціально розроблені курси, кінцевою метою яких є опанування комунікативними навичками й закріплення їх у процесі спілкування [12].

Вважаємо, що особливого значення набуває сьогодні підготовка фахівців сфери гостинності до повноцінного володіння іноземними мовами, зокрема за професійним спрямуванням, що розглядається як обов'язковий компонент професійної та практичної підготовки. Успішна професійна діяльність у міжнародній туристичній сфері неможлива без володіння іноземною мовою, якою здійснюється традиційний та онлайн пошук професійної інформації, її аналіз і обробка, листування й телефонні перемовини, доступ до новітніх технологій

тощо. Володіння іноземними мовами є важливим резервом підвищення професійного рівня, збагачення знань зі спеціальності та успішної професійної діяльності. Чим глибша і різноманітніша мовленнєва культура фахівця сфери гостинності, тим успішнішою є його професійна діяльність.

Головне в оволодінні іноземною мовою, на думку І. Зимньої, полягає в комунікативному плані – навчитися говорити так, як говорить носій цієї мови; у когнітивному – навчитися так само, як він, орієнтуватися в ситуації [4]. Враховуючи мовленнєві потреби фахівців у галузі туристичного бізнесу, особлива увага на заняттях іноземних мов звертається на те, що студент повинен уміти вибирати, творчо обробляти і представляти інформацію про різні туристичні об'єкти іноземною мовою. На думку Л. Дегтяренко та Л. Щербакової, при цьому велике значення мають фонові знання, «оскільки той матеріал, який він представляє в усній формі при супроводі туристів у поїзді або в письмовому варіанті при підготовці рекламних буклетів, довідників, містить таку взаємопов'язану інформацію, як архітектура, мистецтво, місцеві традиції, історія тощо» [3, с. 217–218]. Для випускників вищих навчальних закладів туристичного профілю володіння іноземними мовами стає засобом професійного спілкування, в ході якого здійснюється контакт із закордонними туристами та колегами в процесі спільної діяльності.

При опрацюванні навчальних матеріалів для студентів, які спеціалізуються в туристичній галузі, Н. Кайтан [5] визначає три основні сфери діяльності: планування, замовлення та організація подорожей. На світовому ринку обов'язковою умовою роботи в туристичній галузі є вільне володіння 2–3 іноземними мовами.

Тому вища школа при підготовці фахівців сфери гостинності повинна докласти значних зусиль саме в напрямі посиленого вивчення іноземних мов.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. У навчально-виховному процесі вивчення іноземної мови і професійна підготовка мають утворювати єдину систему, в якій інтеграція знань виступає не лише як чинник, що координує, тобто регулює зв'язки між навчальними дисциплінами та методами навчання, а й забезпечує глибоку взаємодію знань, сприяє формуванню відповідного світогляду та засвоєнню професійних знань у єдності з розвитком іншомовної компетенції

майбутнього фахівця сфери гостинності. Узагальнення результатів аналізу й дослідження проблеми володіння іноземними мовами у контексті професійної діяльності, дало підставу зробити висновок, що найважливішою вимогою сьогодення і однією з найважливіших передумов професійної діяльності є володіння однією або кількома іноземними мовами, особливо для туристичної галузі. До подальших напрямів дослідження відносимо питання формування іншомовної комунікативної компетентності у процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Hymes D. H. On Communicative Competence / D. H. Hymes // *The Communicative Approach to Language Teaching*. – Oxford University Press, 1991. – P. 5–26.
2. Баглай О. І. Формування готовності майбутніх фахівців міжнародного туризму до міжкультурного спілкування у професійній підготовці: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Баглай Оксана Ігорівна. – Київ, 2013. – 320 с.
3. Дегтяренко Л. Н. Научно-методическое основание профессионально ориентированного обучения иностранным языкам / Л. Н. Дегтяренко, Л. Д. Щербакова // *Сучасні технології викладання іноземних мов у професійній підготовці фахівців: зб. наук. статей / М-во освіти і науки України, Київський ін-т туризму, економіки і права*. – К., 2000. – С. 217–218.
4. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе / И. А. Зимняя. – М.: Просвещение, 1991. – 224 с. – (Б-ка учителя иностранного языка).
5. Кайтан Н. В. Інтеграційний підхід до підвищення ефективності навчання іноземної мови в Київському інституті туризму, економіки і права / Н. В. Кайтан // *Наукові записки КІТЕП*. – К., 2001. – № 1. – С. 331–337.
6. Крипон Н. С. Формирование культурных ценностей в процессе межкультурной коммуникации / Н. С. Крипон // *Современные технологии образования: сб. науч. трудов III межрегион. заочной науч.-практич. конф.* / под ред. Т. Е. Климовой, Е. В. Романова. – Магнитогорск: МаГУ, 2005. – С. 109–111.
7. Лощенова І. Ф. До проблеми формування іншомовної соціокультурної компетенції / І. Ф. Лощенова // *Освітні технології: (до 90-річчя заснування МДУ): матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Професіоналізм викладача вищої школи»*. – Миколаїв: Вид-во ІЛОН, 2004. – С. 250–252.
8. Москаленко А. М. Розвиток умінь педагогічного спілкування в системі післядипломної освіти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец.

13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. М. Москаленко. – К., 2001. – 22 с.

9. Павлова Л. В. Развитие личности в контексте диалога культур / Л. В. Павлова // Профессиональное образование. – 2010. – № 1. – С. 39–41.

10. Сасімова В. В. Питання активізації навчального процесу при навчанні іноземних мов на факультетах туристичного профілю / В. В. Самісова // Туризм у XXI столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості: матеріали II-ої Міжнар. наук.-практ. конф. – К., 2002. – С. 446–451.

11. Ушакова Н. І. Реалізація когнітивного аспекту підручника з мови навчання для іноземних студентів у міжкультурній парадигмі / Н. І. Ушакова // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vmu/vnz/2008_12/st12/08ushrea.pdf. – Загол. з екрану. – Мова укр.

12. Федорченко В. К. Особливості формування змісту професійної туристської освіти / В. К. Федорченко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 6. – С. 121–129.

13. Яковлева Е. Б. Язык для специальных целей. Теория и практика / Е. Б. Яковлева // Новейшие методы преподавания иностранных языков студентам неязыковых специальностей вузов. – М., 1991. – С. 5–14.

REFERENCES

1. Hymes, D. H. (1991). On Communicative Competence / D. H. Hymes // The Communicative Approach to Language Teaching. – Oxford University Press.

2. Bahlai, O. I. (2013). *Formuvannia hotovnosti maibutnikh fakhivtsiv mizhnarodnoho turizmu do mizhkulturnoho spilkuvannia u profesiini pidhotovsti*. [Formation of readiness of future international tourism specialists to intercultural communication in professional training] Kyiv.

3. Dehtiarenko, L. N. (2000). *Nauchno-metodycheskoe osnovanie professionalno oriyentirovannoho obuchenia inostrannym yazykam*. [Scientific and methodological principles of foreign language for professional purposes teaching]. Moscow.

4. Zymniaia, Y. A. (1991). *Psykhoholia obuchenia inostrannym yazykam v shkole*. [Psychology of foreign language teaching at school]. Moscow.

5. Kaitan, N. V. (2001). *Intehratsiyni pidkhid do pidvyshchennia efektyvnosti navchannia inozemnoi movy v Kyivskomu instytuti turizmu, ekonomiky i prava*. [Integrative approach to improve the efficiency of foreign language teaching in Kiev Institute of Tourism, Economics and Law]. Kyiv.

6. Kripon, N. S. (2005). *Formirovaniie kulturnykh tsennostei v protsesse mezhkulturnoi kommunikatsii*. [Formation of cultural values in the process of intercultural communication]. Modern technologies of education: collection of scientific works of the III interregional correspondence scientific and practical conference]. Magnitogorsk.

7. Loshchenova, I. F. (2004). *Do problemy formuvannia inshomovnoi sotsiokulturnoi kompetentsii*. [On the issue of foreign sociocultural competence formation]. Mykolaiv.

8. Moskalenko, A. M. (2001). *Rozvytok umin pedahohichnoho spilkuvannia v systemi pislidyploinoi osvity*. [The development of pedagogical communicative skills in post-graduate education system]. Kyiv.

9. Pavlova, L. V. (2010). *Razvytie lichnosti v kontekste dialoha kultur*. [Personality development in a dialogue between cultures context]. Moscow.

10. Sasimova, V. V. (2002). *Pytannia aktyvizatsii navchalnoho protsesu pry navchanni inozemnykh mov na fakultetakh turystychnoho profilu*. [The issue of educational process intensification in foreign languages teaching on the faculties of tourist profile]. Kyiv.

11. Ushakova, N. I. (2008). *Realizatsiya kohnityvnoho aspektu pidruchnyka z movy navchannia dlia inozemnykh studentiv u mizhkulturnii paradyhmi*. [Cognitive aspect implementation of language learning textbook for foreign students in cross-cultural paradigm]. Kharkiv.

Rezhym dostupu:
http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vmu/vnz/2008_12/st12/08ushrea.pdf. – Zahol. z ekranu. [in Ukrainian].

12. Fedorchenko, V. K. (2002). *Osoblyvosti formuvannia zmistu profesiinoi turystyckoi osvity*. [Peculiarities of vocational tourism education content shaping]. Kyiv.

13. Yakovleva, E. B. (1991). *Yazyk dlia spetsyalnykh tselei. Teoriia i praktyka*. [Language for special purposes. Theory and practice]. Moscow.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

БАГЛАЙ Оксана Ігорівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Львівського інституту економіки і туризму

Наукові інтереси: методика викладання іноземної мови у вищій освіті

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

BAHLAI Oksana Ihorivna – Candidate of Pedagogical Science, Senior teacher of foreign languages department of Lviv Institute of Economics and tourism

Circle of research interests: methodology for foreign language teaching in higher education.

Дата надходження рукопису 12. 09. 2017 р.